దివి సీమ గాంధీ శ్రీ మండలి రాజా గోపాల రావు

మహాత్మా గాంధి కృష్ణా జిల్లా దివి తాలుకా 1930 ప్రాంతం లో పర్యటించినపుడు అక్కడి ప్రజలు బ్రహ్మ రధం పట్టి అరవై ఎడ్ల బండీలతో వూరేగించారుం. ఆ దృశ్యాన్ని తన తొమ్మిది ఏళ్ళ వయసు లో చూచే మహద్భాగ్యం తనకు కలిగింది అని ఉప్పొంగి పోయారు ఈ రోజు అంటే ఆగస్ట్ ముప్ఫై వ తేదీన 91 వ సంవత్సరం లోకి ప్రవేశించిన శ్రీ మండలి రాజా గోపాల రావు గారు. వారితో నాకు పదేళ్ళ క్రితం పరిచయం అయింది. ఆ కాలమ్ లో శ్రీ సింహాద్రి వెంకటేశ్వర రావు గారు "దివి సాహితీ మిత్రులు " అనే సాహితీ సంస్థను స్థాపించి ప్రతినెల ఒక సాహితీ సభ ను అవనిగడ్డ లో నిర్వహిస్తుండే వారు. ఒకసారి ఏదో సభలో నా ప్రసంగం విని వారు నన్ను వారి సభలో ప్రసంగించమని కోరారు. ఆ సభలో మొదటి సారి శ్రోత గా విచ్చేశారు. రాజా గోపాల రావు గారు. ఆ సభలో నేను శతావధాని వేలూరి శివరామ శాస్త్రి గారి కధలను గురించి మాట్లాడిన గుర్తు. వారు చాలా ఆనంద పడ్డారు. నన్ను అభినందించారు. ఆ తర్వాత నేను ఇంకో ఆరు సభల్లో అవనిగడ్డ లో మాట్లాడాను. వారు దాదాపు అన్నిటికి వచ్చినన్ను అభినందిస్తూ ఒక మాట అన్నారు "మాస్టారు. మీరు మాట్లాడితేనే ఇక్కడి సభలకు వస్తున్నాను. మిగిలిన వాటికి నాకెందుకో వెళ్లాలని పించదు" అని నన్ను ఆప్యాయం గా, ఆత్మీయునిగా భావించి చెప్పారు. అప్పుడే వారి గురించి పూర్తిగా తెలుసుకొన్నాను. వారు రాసిన పుస్తకం ఒకటి నాకు ఇచ్చారు. అది చదివి నా భావం వారికి లేఖ లో రాశాను. దానికి వారు సహృదయతతో తరచూ ఫోన్ లో సంభాషించే వారు..

ఈ మధ్య ఆరేడు సంవత్సారాలుగా మా ఇద్దరి మధ్య ఎలాంటి పలకరింపులు లేవు. ఈ మధ్య నేను బెంగుళూర్ లో వున్నపుడు వారు ఇంటికి మా అబ్బాయి రమణ కు ఫోన్ చేసి నన్ను గురించి వివరాలు తెలుసుకోన్నారట. నేను ఉయ్యూరు వచ్చిన తర్వాత రెండు మూడు సార్లు ఫోన్ చేసి ఎంతో ఆప్యాయంగా మాట్లాడారు. తనకు తొంబై వెళ్లి ఈ నెల ముప్ఫై వ తేదీకి తొంబై ఒకటి వస్తుందని నన్ను చూడాలని తనకు వుందని, కాని వయోభారం వల్ల రాలేక పోతున్నానని కాని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తప్పక వచ్చినన్ను చూసి వెళ్తానని మొన్న అన్నారు. అప్పుడు నేను వారితో నేనే వారింటికి పులిగడ్డకు వారి జన్మ దినోత్సావం నాడు వచ్చి హాప్పీ బర్త్ డే చెప్పి వారి ఆశీస్సులు తీసుకొని వారి తో ముఖాముఖి మాట్లాడుతానని చెప్పాను. అన్న మాట ప్రకారం ఇవాళ ఉదయం పులిగడ్డ వెళ్లి వారి ఇంటిలో వారిని దర్శించాను. పదేళ్ళ క్రితం ఎలా వున్నారో ఇప్పుడు అలాగే అదే ఆరోగ్యం తో వున్నట్లు కనిపించారు. దంపతులిద్దరూ ఎంతో ఆత్మీయం గా ఆదరించి, స్వీటు హాట్, పళ్ళు టీ ఇచ్చి తమ అతిధి మర్యాదను చూపించారు.

తన జీవితం గురించి చెప్పమని నేను అడిగాను. తాను పులిగడ్డ లోనే జన్మించానని, తాము కాపు కులస్తులమని తమ కుటుంబానికి తాతల తరం లో మూడు వేల ఎకరాల సుక్షేత్రమైన పొలం ఉండేదని, అయితే దివి సీమలో కాలువలు సాగు కోసం త్రవ్వినపుడు దాదాపు పొలాలన్నీ దానిలో పోయాయని ముంపుకు గురి అయి కొంత నష్టం జరిగిందని, తండ్రుల కాలమ్ లో దాదాపు ఏమీ మిగల లేదని. తమ తరం లో అనుభవించటానికి అసలు సెంటు భూమి కూడా లేదని శిస్తు కట్టే పరిస్థితి లేదని నవ్వుతు చెప్పారు. పిత్రార్జితం అయిన స్థలం లో ఒక రేకుల షెడ్డు వేసుకొని వారు వుంటున్నారు. యెనబైఒక యేళ్ళున్న

భార్య గారితో. ఆనాడు బస్తా వడ్లు రెండు రూపాయలేనని కాని శిస్తు మాత్రం ఎనిమిది నుంచి పది రూపాయలు పడేదని శిస్తు కట్టటానికి మూడు లేక నాలుగు బస్తాలు అమ్మితే కాని కట్టలేక పోయేవారమని, కట్టక పొతే బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం జప్తులు చేసేదని దాంతో కూడా పొలాలు అన్నీ హారతి కర్పూరం అయాయని ఆవేదన తో చెప్పారు.. తన తొమ్మిదవ ఏట గాంధీజీ ని చూసే భాగ్యం కలిగిందని, ఆ ప్రభావం తన మీద బాగా వుందని అప్పటినుంచి ఖద్దరు కడుతూనే వున్నానని చెప్పారు. గ్గోసి పోసి ఖద్దరు పంచ,ఖద్దరు లాల్చి, పైన అంచు ఖద్దరు ఖండువా ఇదీ వారి వస్త్ర ధారణ. అంతా తెల్లని తెలుపే. మీసం. జుట్టు తెలుపు. వారి మాట స్వచ్ఛమైనది, మనసు స్వచ్ఛం, వేషం స్వచ్ఛం, హృదయం స్వచ్ఛం. నుదుట యెర్రని కుంకుమ బొట్టు. వారిని చూడగానే రెండు చేతులు ఎత్తి నమస్కరించ బుద్ధి కలుగుతుంది. ఆ కళ్ళల్లో కాంతి, వెలుగు, చిరునవ్వు మనకు వారిపై గౌరవభావం ఏర్పడుతుంది. శాకాహారం తన ఆరోగ్య రహస్యం అన్నారు. గాంధీజీ చెప్పినట్లు తనకు ''సత్యమేవ జయతే'' అనేదే మంత్రమని, తన బలం సత్యమేనని, సత్యానికి మించింది లేదని, తాను ఎప్పుడు అసత్యం చెప్పలేదని, లేని దానికోసం ఆరాటం లేదని, ఉన్నదానితో సంతృప్తి పొందటమే తన జీవితం అని చెప్పారు.

మెట్రిక్ మాత్రమే పాస్ అయిన గోపాలరావు గారు ఆంగ్లం లో మంచి ప్రవేశం పొందారు. చక్కని ఇంగ్లీష్ మాట్లాడుతారు, రాస్తారు. ట్యూషన్ చెప్పి జీవితం కొంత కాలమ్ గడిపారు. తరువాత రెవిన్యూ లో ఉద్యోగం పొందారు. అందులో రెండు ప్రమోషన్స్ పొంది అవనిగడ్డ లో నలభైఏళ్ళ క్రితం రిటైర్ అయారు. క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం లో తాను పాల్గోన్నాని తన అనుభవాన్ని తెలిపారు. అవనిగడ్డ లో రెవిన్యూ కార్యాలయం ముందు ఆ నాటి ఇంగ్లీష్ రెవిన్యూ ఆఫీసర్ ఎదుట త్రివర్ణ పతాకం చేతబట్టి **"If you do not quit India, I will crush you''** అని బిగ్గరగా అరిచానని, అందరు తన్ను ఆశ్చర్యం తో చూశారని, తనను అరెస్ట్ చేయిస్తానని దొర ఆదేశం జారీ చేస్తుంటే, తనవాళ్ళు తన్ను బలవంతం గా ఇంటికి తీసుకొని వెళ్లారట. అయితే ఏ క్షణంలో నైనా అరెస్ట్ వారంట్ జారీ చేసే ఆవకాశం వుందని తన తండ్రి, కుటుంబం చెప్పగా తాను అజ్ఞాతం లో కి వెళ్లానని, అలా ఒక సంవత్సరం under ground లో ఉన్నాననీ చెప్పారు. అయితే వూరు వదిలి వెళ్లలేదని పొలాల్లో వున్న ఇళ్ళలో వుంటూ స్థానాలు మారుస్తూ ఎవ్వరికీ కనపడకుండా గడిపానని. పాలేళ్ళు తాను ఎక్కడ వున్నానో తెలుసుకొని భోజనాన్ని రహస్యం గా తెచ్చే వారని అన్నారు.

స్వాతంత్ర్యం పొందిన తర్వాత తనకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం స్వాతంత్ర సమర యోధులకు ఇచ్చే పెన్షన్ మంజూరు చేశారని, అదే తనకు ఆధారం అనీ అన్నారు. రెవిన్యూ లో పనిచేస్తూ ఆస్తి కూడ పెట్టుకోని ఆదర్శ ఉద్యోగి గోపాలరావు గారు. ధర్మమే మార్గంగా, అహింసే పరమావధిగా జీవితాన్ని పండించు కొంటున్నారు.

ఎక్కడ కాంగ్రెస్ సభలు జరిగినా తాను వెళ్లెవాడినని, దాదాపు ఎక్కువ భాగం నడిచే వెళ్లెవాడినని, సామాన్య జీవితమే తనకు ఇష్టమని చెప్పారు. అవనిగడ్డలో చిరువోలు రాదా కృష్ణ మూర్తి గారు అనే బ్రాహ్మణుడు ఖద్దరు దుకాణం నడుపుతూందే వారనీ, వారే తనకు ఆదర్శమని, ఆయన గురువు అనీ, ఆయన దుకాణం లో అందరు కలిసి దేశ విషయాలు చర్చిన్చుకోనీ వారమని సభలకు ఏర్పాట్లు తామేచేసే వారమని అన్నారు. ప్రకాశం, పట్టాభి, కాకాని, బ్రహ్మయ్యలతో చాలా గొప్ప పరిచయాలుండే వని, తాను ఎప్పుడు కార్యకర్తగానే వున్నానని చెప్పారు. చంద్ర రాజేశ్వర రావు, సనకా బుచ్చి కోటయ్య, సుందరయ్య లతో పరిచయం వుందని ఇక్కడ అన్ని భావాలవారు వృద్ధి చెందారని తెలిపారు.

దేశం లో అవినీతి వ్యతిరేక ఉద్యమం జరుగుతోంది కదా మీ అభిప్రాయం ఏమిటి అని అడిగితె అవినీతి వెళ్ళు పాతుకొని పోయిందనీ, దాన్ని రూపు మాపటం ఎవరి వల్ల కాదని అంతగా దేశం భ్రస్టు పట్టి పోయిందని ఆవేదన చెందారు. యే ఆదర్శం తో స్వాతంత్ర్యాన్ని పొందామో దానికి వ్యతిరేకం గా జరుగుతూన్డటం బాధాకరమని బాధ పడ్డారు. ఆదర్శం అనేది లేక పోవటం జాతికి పట్టిన పట్టిన చీడ అన్నారు. దాన్ని పొందక పొతే జాతికి భవిష్యత్తు లేదు అని గట్టిగా చెప్పారు. యువకులకు ఇచ్చే సందేశం ఏదైనా ఉందా అని అడుగగా, యువశక్తిని తక్కువ అంచనా వెయరాదనీ, దాన్ని వ్యవస్తీకరిస్తే దేశానికి బలం జీవంకలుగు తాయి అన్నారు. అవినీతి లేని సమాజం ఏర్పడటానికి అందరు సహకరించాలన్నారు. ఆ రోజు కోసం తానూ ఎదురు చూస్తున్నాను అని చెప్పారు.

తన భార్య తనకు దూరపు బంధువు నని తనకు జీవిత భాగ స్వామి అవటం తాను చేసుకొన్న పుణ్యమేనని ఆనందం గా చెప్పారు. ఆమెను "ఏమండీ !గోపాల రావు గారు ఆదర్శం, ఆదర్శం అంటూ ఏమీ పెద్దగా సంపాదించలేదు, మంచి ఇల్లు కట్టలేదు, రేకుల షెడ్ లో కాపురం ఇంట్లో ఆదినికమైన వసతులు లేవు. మీకు బాధ గా లేదా ?" అని నేను అడిగితె ఆ దొడ్డ ఇల్లాలు" నాకు వారి మీద ఏమీ కోపం లేదు. వారు యెంత సంపాదిస్తే దానితోనే జీవితాన్ని గడపటం నేర్చుకోన్నాం. పిల్లలందరికీ మంచి చదువులే చెప్పించాము. అందరు చక్కగా అభివృద్ధి చెందారు. ఇదంతా మా వారి మంచితనం వల్లనే. మాకు అతిగా కోరికలు లేక పోవటమే మా ఆనందానికి కారణం" అని స్పష్టం గా చెప్పారు. "మీరు గోపాల రావు గారి భార్యగా గర్వ పడుతున్నారా, సంతృప్తి తో వున్నారా ?" అని అడిగితె తాను పూర్తి సంతృప్తి తో వున్నానని, అది లేదు ఇది లేదు అనే ఆరాటం తమ కుటుంబం లో లేదని ఇప్పటికి గోపాలరావు గారి తమ్ముడి కుటుంబం, తమ పిల్లలు అందరు గోపాల రావు గారి కుటుంబం గానే ప్రవర్తిస్తున్నామని గోపాల రావు గారి మాటే అందరికి శిరో దార్యం గా భావించటం తమ పిల్లల గొప్పతనం అనీ అన్నారు. ఉమ్మడి కుటుంబ భావన తమ బలం అన్నారు.

ఆ ఆదర్శ దంపతులకు శుభాకాంక్షలు అందజేసి ముకుళిత హస్తాలతోనమస్సు లందించి, వారి వద్ద శెలవు తీసుకొని వారికి "మా అక్కయ్య -అనురాగ కవితా సంపుటిని " అందజేసి, ఇంటికి బయల్దేరాను. మా కుటుంబం కలకాలం సుఖసంతోషాలతో వర్ధిల్లాలని ఆ వృద్ధ దంపతులు నన్ను మనస్పూర్తిగా ఆశీర్వదించి నాకు వీడ్కోలు చెప్పారు. ఈ అనుభవం నాకు చిరస్మరణీయం గా వుంది.

కృష్ణా జిల్లా అవనిగడ్డ దగ్గర పులిగడ్డ గ్రామంలో శతాధిక వృద్ధులు, కాంగ్రెస్ నాయకులు స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, నిరాడంబర జీవి నాకు ఆత్మీయులు, గాంధీ మహాత్ముని అనుచరులు శ్రీ మండలి రాజగోపాలరావు గారిని వారింట్లో 2014 ఫిబ్రవరి లో సందర్శించనప్పుడు వారి దంపతుల ఫోటో, వారు 2001 లో నాకు ఆత్మీయంగా రాసిన ఉత్తరం

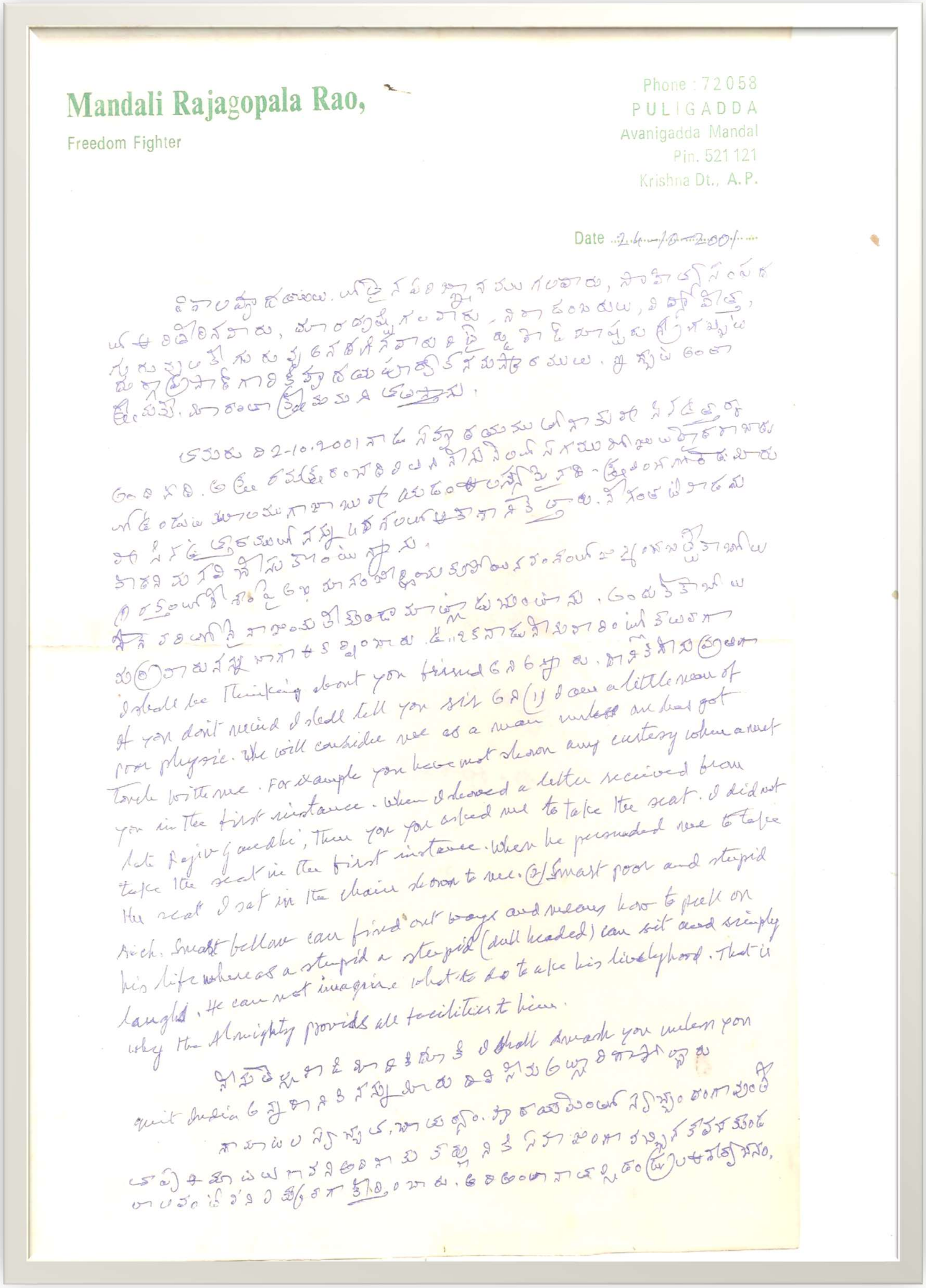

Mandali Rajagopala Rao,
Freedom Fighter

Phone : 72058
PULIGADDA
Avanigadda Mandal
Pin. 521 121
Krishna Dt., A.P.

Date 24-10-2001

[illegible]

[illegible] 22-10-2001 [illegible]

[illegible]

I shall be thinking about you friend [illegible] (1) I am a little man of
If you don't mind I shall tell you sir [illegible] unless one has got
poor physic. We will consider me as a man any curtesy when a meet
Touch with me. For example you have not shown a letter received from
you in the first instance. When I showed [illegible] to take the seat. I did not
late Rajiv Gandhi, then you you asked me to take the seat. When he persuaded me to take
take the seat in the first instance. When he persuaded me to take
the seat I sat in the chair shown to me. (2) Smart poor and stupid
rich. Smart fellow can find out ways and means how to pull on
his life whereas a stupid a stupid (dull headed) can sit and simply
laugh. He can not imagine what to do to eke his livelyhood. That is
why the Almighty provids all facilities to him.
I shall [illegible] you unless you

[illegible]

quit India [illegible]

[illegible]

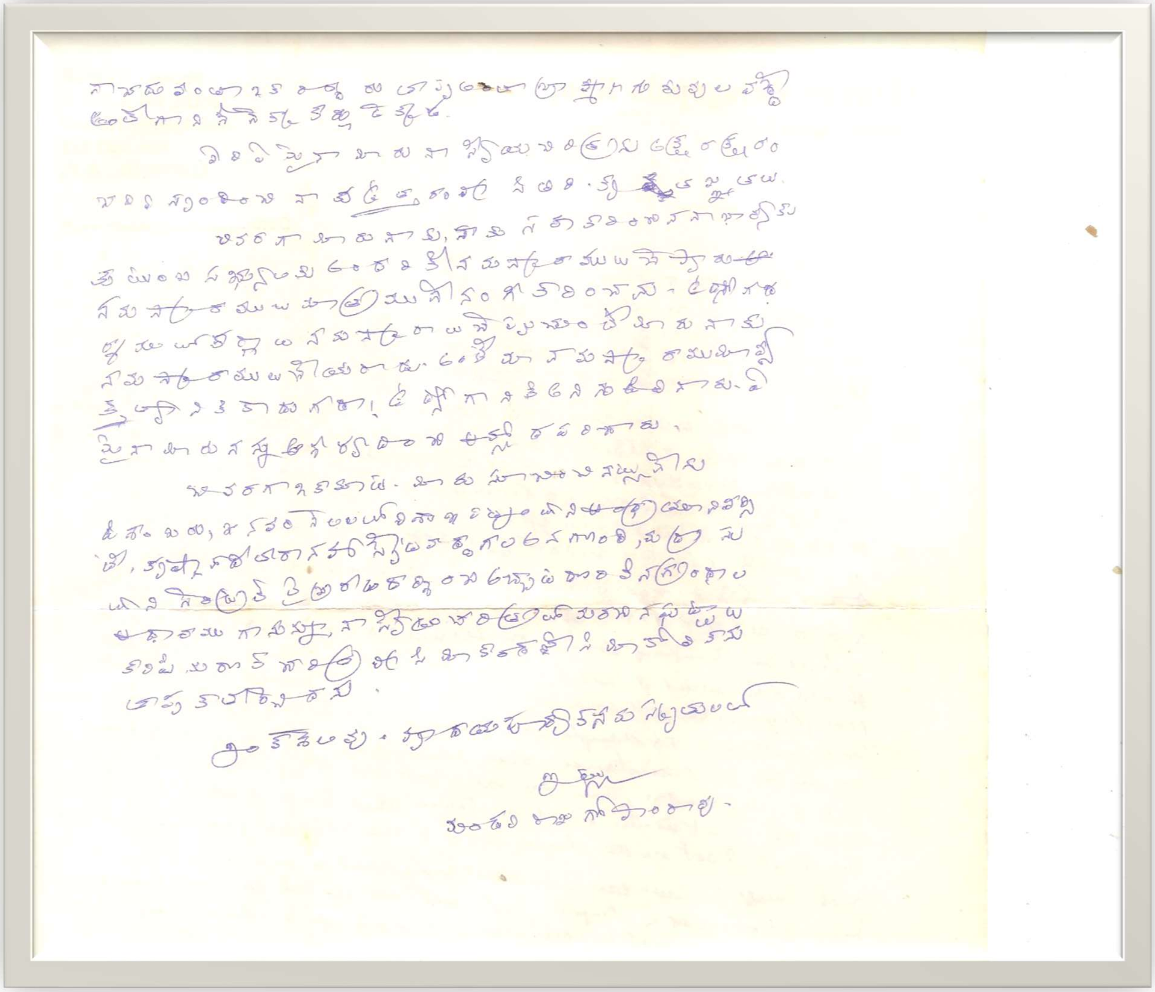

మళ్ళీ కొన్ని నెలల తర్వాత నేనూ మా శ్రీమతీ, మాపక్కింటి మామ్మ గారు మా దంపతుల వివాహ వార్షికోత్సవ సందర్భంగా కారులో ఉదయం బయల్దేరి, శ్రీరంగపురం శ్రీకాకుళం నడకుదురు దేవాలయాలు దర్శించి నడకుదురులోని అరుదైన పాటలీ వృక్షాలకు అబ్బురపడి మోపిదేవి వెళ్లి శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యేశ్వర స్వామిని. దర్శించి, పులిగడ్డ వెళ్లి శ్రీ మండలి రాజ గోపాలరావు దంపతుల ఇంటికి వెళ్లి దర్శించి వారి ఆతిధ్యం ఆశీస్సులు పొంది వారి పెరటిలో కాసిన అరుదైన రామాఫలాలు ఆప్యాయంగా ఇస్తే స్వీకరించి ,అవనిగడ్డ మీదుగా మండలి కృష్ణారావు గారి వారధి దాటి రేపల్లె దగ్గరున్న పేటేరు వెళ్లి నేత చీరలు కొని అక్కడి మగ్గాలను పరిశీలించి, రేపల్లెలో టిఫిన్ చేసి సాయంత్రానికి ఉయ్యూరు చేరా ము. మండలి వారి తో తీసుకొన్న ఫోటోలు వారికి పోస్ట్ లో పంపితే అందినట్లు ఫోన్ చేసి చెప్పారు .

2018 లో ఎందుకో మండలి వారు గుర్తుకు వచ్చి వారింటికి ఫోన్ చాలా సార్లు చేస్తే ఎవరూ ఎత్తలేదు. అనుమానం వచ్చి అవనిగడ్డలో ఉండే సరసభారతి అభిమాని అయిన ఒక ఫోటో స్టూడియో అధినేతకు ఫోన్ చేసి అడిగితె, రాజగోపాలరావు గారు మరణించి కొన్ని నెలలు అయిందనీ, వారి శ్రీమతిని కుమారులు తీసుకు వెళ్ళారని తెలియ జేశారు. అయ్యో అనుకొన్నాం.

ఇంతటి గొప్ప మహానుభావుడి గురించి ఆనాటి విద్యామంత్రి శ్రీ మండలి వెంకట కృష్ణారావు గారు, ఆయన కుమారుడు మాజీ మంత్రి శాసనమండలి ఉపాధ్యక్షుడు శ్రీ మండలి బుద్ధప్రసాద్ గారు కానీ, ఎప్పుడూ అక్కడ జరిగిన సభలలో ప్రస్తావించిన దాఖలా నాకు కనిపించలేదు. వారికి వేదికపై సన్మానం చేసినట్లు పత్రికలలో వారి గురించి రాసినట్లు కూడా లేకపోవటం దురదృష్టం. ప్రచారం కోరని నిండైన మహామనీషి శ్రీ మండలి రాజ గోపాల రావు గారితో నాకు పరిచయం అవటం వారు నాకు ఫాన్ అవటం నాకు వారు ఆరాధ్యులవటం నా అదృష్టమే.